

Likskapen millom norsk og færøysk

Sverre Stausland

Sambandet millom Færøyarne og Norig

Det var helst nordmenner som busette seg fast på Færøyarne, heilt frå tidi ikring 800 og frametter. Sambandet millom Færøyarne og Norig var tett gjennom heile millomaldren. Frå tiotalet av vart Færøyarne eit norskt skattland der norsk log galdt, og frå andra halvo av tolvtalet var øyarne rettelega norskt land og ein lut av Norigsveldet. Frå 1150-åri høyrde det færøyska bispdømet under erkebispstolen i Nidaros, og frå 1557 var Færøyarne eit provast-døme under bispen i Bjørgvin. Kaupmannskapen med Norig hadde serlega myket å segja. Bjørgvin var kaupstaden som færøyingarne både sende varor til og fekk varor frå, og sambandet millom Færøyarne og utheimen gjekk fyrst og fremst gjennom Bjørgvin. Færøyarne greidde seg ikkje utan norske skip og skipsferder.

Detta næra sambandet millom Færøyarne og Norig vart med kvart brotet. Fyre kyrkjoumboti i 1536 vart mange færøyske preshtar skulade i Norig, men etter truskiftet laut dei skulast i Danmark. Samstundes vart kyrkjomålet på Færøyarne dansk. Den norska logi som galdt på øyarne, vart umsett til dansk i 1604. I 1620 vart selnaden med øyarne flutt frå Bjørgvin til Kaupmannahamn, og ved sama leitet vart den færøyska kyrkjo løyst frå Bjørgvin og lagd

Detta stykket vart upphavlega ritat fyre ei færøysk bok. Ordleggingi og synstaden er med di merkte av at eg hev seet fyre meg ein færøysk lesar som tarv visende um norskt mål. Fyre denne utgjevi i Norsk årbok hev eg lagt til mange døme på færøyske ordskap og bøygingar som han ikkje kann leggja til grunn at norske lesarar kjenner, men eg hev elles vølt nokot vidare um på stykket.

under bispem i Sjælland. I 1776 vart Færøyarne ein lut av Sjælland fylke.¹

Me veit ikkje kvar i Norig landnåmsmennene kom frå, men det er rimelegt å tru at dei fleste kom frå Vestlandet, til liks med dei islendske landnåmsmennene (Chapman, 1962, s. 31–3, 146; Gunnar Karlsson, 2016, s. 191). Elles veg det tungt at sambandet millom Færøyarne og Norig gjennom millomaldren fyrst og fremst var med Vestlandet. Det var den landsluten som låg næraste og var lettaste å nå, og det var der ein fekk selt og kaupt varor.

Talamålet på Færøyarne og i Norig var upphavlega eitt og sama: gamall norsk. Det tetta sambandet imillom landi gjennom millomaldren hindrade måli i å siga ovmyket kvart frå annat, og nyvinningar i målet kunde lett breidast ut i både valdi (Stausland Johnsen, 2019, s. 85–6). Frå det ventar me å sjå myken likskap millom det færøyska og det norska målet, og allvisst vestlendsk, då må vita. Sum likskapen er frå sams arv, men sumt kjem frå nyvinningar dei hadde i lag. Detta stykket skal syna fram sumt av den likskapen som er til millom måli våre.

Norsk og dansk i Norig

Som på Færøyarne do det gamla norrøna bokmålet smått um senn ut i Norig på fjortan- og fimtantalet, og det danska bokmålet kom inn i staden. Men det norrøna talamålet livde enno atter hjå landsfolket, og detta talamålet hev vakset seg fram til dei norske bygdamåli. På attantalet kom det upp eit tiltak um å reisa oppatter det norska bokmålet, eit skriftmål som skulde byggja på bygdamåli (Aasen, 1853; 1864; 1873). Same framstøyten hende på Færøyarne (Hammershaimb, 1891). Men det norska bokmålet fekk ikkje lika stor framgang i Norig som det færøyska gjorde på Færøyarne. Det var stor motstand mot eit norskt bokmål hjå storfolket, som helder vilde halda på dansken. Talamålet deira var dessutan ikkje norskt som hjå landsfolket, men var eit norsk-danskt blandingsmål, ein «dansk på norsk tunga», å kalla (Haugen, 1976, s. 407; Lundeby, 2000, s. 16; Myrvoll, 2006, s. 182). Detta talamålet læt myket likt *gøtudansk*, som er «dansk på færøysk tunga» (Torp, 1998, s. 60; 2005, s. 4).

Det danska bokmålet vart ut etter nittantalet umvølt til å svara betar til detta norsk-danska talamålet hjå storfolket. Avdråtten av

1. Vissmun um færøysk saga hev eg sankat or Debes, 1990–2000 1, s. 58–65, 81–4, 94, 98–102, 109, 153, 161, 211, 227–30; 2, s. 7–9, 12–14, 18–35, 99–100, 125, 139–40, 157, 161, 163, 204, 207–11; 3, s. 89, 93, 225.

denne umvølingi — eit norsk-danskt bokmål — fekk i 1929 namnet *bokmål*, og det norska bokmålet fekk då namnet *nynorsk*. I dag er det detta norsk-danska bokmålet som råder i Norig. Um lag nitti hundraddeilder av folket ritar *bokmål*, og det rin so hardt på det norska målet at *nynorsk* i røyndi er vortet eit blandingsmål millom norsk og dansk, det med. Attåt hev dei norske målføri flutt seg munalega langt mot norsk-dansk. Det norsk-danska talamålet i Oslo hev vunnet på det gamla norska bymålet, og detta norsk-danska talamålet breider no um seg i Norig og rin myket på målføri (Stausland Johnsen, 2019, s. 113–18, 126–7).

Det målet færøyingar oftaste fær høyra og sjå frå Norig, *bokmål*, ættar med di frå dansk. Um dei fær sjå og høyra *nynorsk* elder norske målføre, er dei au myket uppblendade med dansk i dag. Færøyingar kann soleides få ein nokot skeiv tokke um kvat som er «norskt» mål. Det norsk-danska bokmålet finst berre i Norig, og er då «norskt» på sama visi som gøtudansk er «færøyskt», sidan det målet berre finst på Færøyarne. Men det er vanlegt å halda undan nemningi «færøysk» berre um det målet som ættar frå gamalnorsk. Eg gjerer samaleides med nemningi «norsk», so i detta stykket vert nemningi berre havd um dei målføri og det bokmålet som ættar frå gamall norsk, so som det er framlagt hjå Aasen (1864; 1873) og Ross (1895; 1905–9).

Samstevja millom norsk og færøysk

Sudvestlendsk

Det målvaldet i Norig som syner mest likskap med det færøyska målet, er *sudvestlendsk* (Hægstad, 1915–42 2, 2, s. 153–68; Chapman, 1962, s. 118–20, 149). Det valdet tøygjer seg frå Indre Sogn i nord til Vest-Agder i sud, som ein kann sjå på det myrkgråa ryftet på kartet. Målføri i detta valdet vert ofta kallade «a-mål», av di dei held på endaljodet *-a* etter ei gamalnorsk lang staving, som på færøysk. Med di heiter det å *kasta* og *ei visa*. Elles i Sud-Norig vert endaljodet anten veikt til *-e* (å *kaste*, *ei vise*) elder fell heilt burt (å *kast*, *ei vis*).

Ljodverket

Det er mange sams yvergangar millom færøysk og sudvestlendsk i ljodverket. Eit audhøyrst samsvar er utkomo [dl] og [dn] frå upphavleg *rl/ll* og *rn/nn*. Soleides fær me *karl*, *falla* > [kadl], [fadla] i både måli. Frå upphavleg *rn* fær både måli [dn], som i *korn* > [kodn]. Frå *nn* hev sudvestlendsk [dn] oftaste etter langt sjølvljod

KART 1: Målføre i Sud-Norig (frå Skjekkeland, 1997)

og tviljod, som *húnn* > [hʉ:dn] og *steinn* > [staidn], men i færøysk mest berre etter tviljodi *oy* og *ei*, som i *seinni* > [saidnə].²

Eit annat sermerke er tviljodingi av dei gamle lange sjølvljodi *í*, *y*, *ú* og *ó*. Tviljodingi av *ó* er til dømes myket utbreidd, og me fær då *sól* > [soul] i både færøysk og sudvestlendsk. Hine sjølvljodi vert tviljodade i mange bygdarlag på Sudvestlandet, men tviljodingi er sterkaste og fastaste i indre Agder, der gamalnorsk *dýr* og *hús* vert [duyr] og [heus], med um lag same framburden som på færøysk.³ I desse målføri skil dei millom *í* > [ei] og *y* > [uy]. Sidan færøysk hev samanfall millom *í* og *y* i [uy], held dei fleste det fyre eit teikn på at færøysk fyrst fekk samanfall millom *í* og *y* til *y* (Hægstad, 1915–42 2, 2, s. 97; Matras, 1960, s. 82; Amundsen, 1964, s. 58; 1968, s. 398; Zachariasen, 1966, s. 82; Küspert, 1988, s. 47–8, 200–01; Werner, 1996, s. 51; Kristján Árnason, 2011, s. 24, 49–51).

Eit annat samsvar ein snøgt vert var, er j-fengingi av *k* og *g* til tvinnljodi [tʃ] og [dʒ] framanfyre linne sjølvljod, som i gamalnorsk *kinn* > [tʃɪn], *sekkinn* > [setʃən], *gera* > [dʒe:ra], *vegginn* > [vedʒən] i både færøysk og sudvestlendsk. Men ein merkande skilnad millom måli er leitet då j-fengingi hende. På norsk kjem ho upp framanfyre alle sjølvljod som *var* linne i gamalnorsk tid. Sumtid er gamle linne sjølvljod vortne harde seinare, men *k* og *g* vert j-fengne framanfyre deim fyre di. Med andre ord hender j-fengingi fyrst, og ymse sjølvljodbrigde etter det. Men på færøysk er det tvert um. Her fær me ymse sjølvljodbrigde fyrst, og etter det ovrar j-fengingi seg. Norsk og færøysk hev di ikkje stødt j-fenging i same ordi. Dei gamalnorske tviljodi *ei*, *øy* og *au* er gode døme på det. Her tek *ei* og *øy* til med eit lint sjølvljod, og *au* med eit hardt sjølvljod. I mange sudvestlenske målføre er desse sjølvljodi vortne brigde til *ai*, *oy* og *eu*. Dei tviljodi som fyrr tok til med eit lint sjølvljod (*ei*, *øy*), tek no til med eit hardt sjølvljod (*ai*, *oy*), og det tviljodet som fyrr tok til med eit hardt sjølvljod (*au*), tek no til med eit lint sjølvljod (*eu*).⁴

2. Um ikkje annat vert sagt, er dei færøyske ordsdagi frå målføret på sydre Straumøy (Torshamn). Når det gjeld ljodskrifti i detta stykket, held eg meg nokot nær vanleg bokskrift, so det vert greidare å lesa. Eit merke på det er at [p t k tʃ] i både norsk og færøysk hev blåster fremst i ordet, so at *karl* og *korn* rettaste skulde ljodskrivast [kʰadl] og [kʰodn]. Slik blåster vert ikkje merkt her. Elles ymsar det i både måli kor klangføre [b d g dʒ] i røyndi er, men her skriv eg endå stødt [b d g dʒ].
3. Likskapen millom sudvestlendsk og målføri i indre Agder er so stor at sume held deim saman fyre det sudvestlenska målvaldet, sjå Hægstad, 1915–42 1, s. 1–4.
4. I dei sudvestlenske målføri ymsar framburden av det gamalnorska tviljodet *au* myket millom [æu], [ɛu], [œu] og [əu], men jamt med eit lint sjølvljod fremst.

Desse brigdi hev inkje å segja fyre j-fengingi. Dimed vert gamalnorsk *geit*, *køyra* og *gauk* til [dʒait], [tʃoyra] og [gɛʊk]. På færøysk hev tviljodi brigdt seg mest på sama visi som i sudvestlendsk, berre at gamalnorsk *au* er gjengen eitt stig lenger en sudvestlendsk *eu* og vorten vidkad til *ey* [ei]. Sidan j-fengingi på færøysk hender *etter* ljodbrigdi, vert skiftet av tvinnljodi det raka motstykket av norsk. Gamalnorsk *geit*, *køyra* og *gauk* vert med di til [gait], [koyra] og [dʒeik]. Det peikar på at j-fengingi hev hendt seinare i færøysk en i norsk, og at ovringi kann vera komi til Færøyarne frå Norig.⁵

Millom eit medljod og ljodet *-r* i enden av eit ord skyt færøysk og sume sudvestlendske målføre i Norig inn eit sjølvljod [u], som i *aldr*, *bakstr*, *hendr*, *bókr* > [aldur], [bakstur], [hendur], [bø:kur]. Ulikt færøysk fell endaljodet *-r* burt i norsk når det er nemnefallsendingi i hankyn og notidendingi i segnord, og då stend berre innskotsljodet [u] atter, som i *hundr*, *kaldr*, *kemr* > [hundu], [kaldu], [tʃe:mu]. Færøysk hev elles ljodbrigde som samstavast med flestalle målføri i Norig, so som yvergangen *hv-* > [kv-] (t.d. *hvessa* > [kvessa]) og burtfall av det gamalnorska ljodet *ð* (t.d. *leið* > [lai]).⁶

Bøygingsverket

Likskapen i bøygingsverket millom færøysk og sudvestlendsk er samaleides so stor at det inkje kann vera ei hendeleg endalykt. Me ser fyrst på segnordi. Her finst det berre leivningar etter vonarlaget i både måli. I både måli er det haldet uppe eit skil millom eintal og mangtal i bøygingi, som i *han kjem* — *dei koma*, men det er fullt samanfall i mannsbøygingi, som i *me koma* — *de koma* — *dei koma*, sjå tavlorna 1 og 2. Eit undantak til samanfallet i mannsbøygingi er ei eigi ending *-t* i 2.et. fyrrtid av sterke segnord og i notid av sume segnord, sjå tavla 3. I færøysk er denne endingi sumtid *-st*. Færøysk hev elles ei nyvinning med *-i* i 1.et. notid, som i *eg komi*, der norsk hev *eg kjem*. Upphavet åt denne endingi er uvisst, sjå

5. J-fengingi i færøysk vert gjerna tidfest til fimtantalet (Hamre, 1944, s. 42, 60; Amundsen, 1968). Fyre norsk er det vanlegt å segja at j-fengingi tok til alt på tolvtalet (Hægstad, 1915–42 2, 1, s. 134–6; Seip, 1971, s. 205; Indrebø, 2001, s. 216–17).
6. Vissmun um norske og færøyske ljoddrag hev eg sankat or Vidsteen, 1882, s. 23–4, 34–8; 1884, s. 12–15; 1885, s. 19–30, 38, 47–8; Ross, 1905–9 I, s. 7–8, 16–19, 31; XIII, s. 38–41; XIV, s. 64–5, 68–79; XV, s. 100–04; XVI, s. 120–26, 139–40; XVII, s. 144; Storm, 1908, s. 30, 76, 85–8; Hægstad, 1915–42 1, s. 60–65; 2, 1, s. 41, 44, 86–7, 91, 135–6, 140–43, 147–50; 2, 2, s. 80; Heggstad, 1932, s. 24–5, 38; Oftedal, 1947; Kristján Árnason, 2011, s. 118; Höskuldur Thráinsson o.a., 2012, s. 20–21, 43, 53–5, 397, 401–5.

Hægstad (1915–42 2, 2, s. 111) og Höskuldur Thráinsson o.a. (2012, s. 425).

	NOTID		FYRRTID	
	<i>norsk</i>	<i>færøysk</i>	<i>norsk</i>	<i>færøysk</i>
EINTAL	han kjem	hann kemur	han fann	hann fann
MANGTAL	dei koma	teir koma	dei funno	teir funnu

TAVLA 1: Talbøying i segnord

	EINTAL		MANGTAL	
	<i>norsk</i>	<i>færøysk</i>	<i>norsk</i>	<i>færøysk</i>
1. MANN	eg dømde	eg dømdi	me koma	vit koma
2. MANN	du dømde	tú dømdi	de koma	tit koma
3. MANN	han dømde	hann dømdi	dei koma	teir koma

TAVLA 2: Ingi mannsbøying i segnord

	NOTID		FYRRTID	
	<i>NORSK</i>	<i>FÆRØYSK</i>	<i>NORSK</i>	<i>FÆRØYSK</i>
	sert du	slært du	du tokt	du fort
	sært tú	slært tú	tú tókst	tú fórt

TAVLA 3: Endingi -t i 2. mann eintal

I namnordi hev både færøysk og sudvestlendsk mist det gamla eigofallet, annat en i sume faste ordlag og vendingar. Det færøyska bokmålet hev rett nog freistat á halda uppe eigofallet i nokon mun, men det er ikkje eit livande fall i talamálet. Kann henda er største skilnaden millom færøysk og norsk at færøysk enno skil greidt millom hine try falli: nemnefall, underfall og sidofall. På norsk er det ingen skilnad millom nemnefall og underfall. I dømesetning-
arne (1) og (2) ser me at namnordi *hesten* og *hunden* hev sama skapet i både falli (N = nemnefall, U = underfall).

- (1) Hesten (N) såg hunden (U).
- (2) Hunden (N) såg hesten (U).

Men på færøysk skil dei greidt millom falli, som i (3) og (4).

- (3) Hesturin (N) så hundin (U).
- (4) Hundurin (N) så hestin (U).

I norsk hev sidofallet haldet seg livande berre i dei bundne skapi. Med det skil ein millom *Han datt i elvi* og *Han låg i elvenne*, der *elvenne* er sidofallsskapet. Nema denne nøytslo finst det ingi fallbøyging av namnord og lagord i norsk (annat en i sume faste ordlag).

Lagordi på norsk hev som sagt ingi fallbøyging. Men dei sudvestlendske målføri er dei som best hev haldet uppe kynsbøyging i lagord, og her likjest målet myket på færøysk. I tavla 4 er bøygingi av lagordet *lang* i sudvestlendsk og færøysk oppført.

SUDVESTLENSK						
<i>eintal</i>			<i>mangtal</i>			
	<i>hankyn</i>	<i>hokyn</i>	<i>inkjekyn</i>	<i>hankyn</i>	<i>hokyn</i>	<i>inkjekyn</i>
STERK	langu	long	langt	langje	langa	long
LINN	langje	langa	langa	langje	langje	langje

FÆRØYSK						
<i>eintal nemnefall</i>			<i>mangtal nemnefall</i>			
	<i>hankyn</i>	<i>hokyn</i>	<i>inkjekyn</i>	<i>hankyn</i>	<i>hokyn</i>	<i>inkjekyn</i>
STERK	langur	long	langt	langir	langar	long
LINN	langi	langa	langa	longu	longu	longu

TAVLA 4: Lagordbøyging i sudvestlendsk og færøysk

Som bøygingi i tavla 4 syner, samsvarar flestalla endingarne i sudvestlendsk med færøyskt nemnefall. Undantaket er nyvinningi med *-e* i dei linne mangtalsskapi på norsk (fyre opphavleg *-u*), men denne nyvinningi er vanleg i dei færøyske målføri òg.

Ei merkande nyvinning som færøysk og norsk hev i lag, er eit nylagat peikande varaord. I norskt bokmål hev ein det peikande

varaordet *denne/detta/desse* til å visa på nokot som finst nær, og der alle bøygingsskapi hev rotljodet *-e-*. I mange norske målføre hev dei skipat eit nytt varaord som peikar på nokot som er lenger undan, der rotljodet *-e-* er utskift med *-a-*. I desse målføri skil ein då millom *detta* *huset* um eit hus som ligg nær, og *datta* *huset* um eit hus som ligg lenger burte. Heilt upp same skipnaden finn me i færøysk, der målet hev eitt peikande varaord med *-e-* fyre nokot som finst nær, og eit annat med ljodet *-a-* fyre nokot lenger undan. Ein sovoren skipnad med nemnefalls-bøygingar frå sudvestlendsk og færøysk er framsynt i tavla 5.⁷

SUDVESTLENSK						
<i>eintal</i>			<i>mangtal</i>			
	<i>hankyn</i>	<i>hokyn</i>	<i>inkjekyn</i>	<i>hankyn</i>	<i>hokyn</i>	<i>inkjekyn</i>
NÆR	<i>denne</i>	<i>denna</i>	<i>detta</i>	<i>desse</i>	<i>dessa</i>	<i>desse</i>
FJERR	<i>danne</i>	<i>danna</i>	<i>datta</i>	<i>dasse</i>	<i>dassa</i>	<i>dasse</i>

FÆRØYSK						
<i>eintal</i>			<i>mangtal</i>			
	<i>hankyn</i>	<i>hokyn</i>	<i>inkjekyn</i>	<i>hankyn</i>	<i>hokyn</i>	<i>inkjekyn</i>
NÆR	<i>hesin</i>	<i>henda</i>	<i>hetta</i>	<i>hesir</i>	<i>hesar</i>	<i>hesi</i>
FJERR	<i>hasin</i>	<i>handa</i>	<i>hatta</i>	<i>hasir</i>	<i>hasar</i>	<i>hasi</i>

TAVLA 5: Peikande varaord i nemnefall i sudvestlendsk og færøysk

Denne nyvinningi er so sermerkt at det inkje kann vera talande um at ho er uppkomi i ser i Norig og på Færøyarne.⁸

7. I desse varaordi svarar norsk *d-* til færøysk *h-*, og både kjem frå gamalnorsk *þ-* (t.d. *þenna*, *þetta*, *þessir*). I sume utyngde ord der gamalnorsk *þ-* vart *d-* i nynorsk, vart han helder *h-* i færøysk, som i *þar* > *der/har*, og *þó* > *do/hó* (Storm, 1908, s. 85; Höskuldur Thráinsson o.a., 2012, s. 400).
8. Vissmun um norske og færøyske bøygingsdrag hev eg sankat or Aasen, 1864, s. 159–63, 166, 185, 193–4, 224–5, 230, 296–9, 302–3; 1873, s. 104; Vidsteen, 1882, s. 43, 69; 1884, s. 24, 28–32, 35; 1885, s. 40, 47–50, 53; Ross, 1905–9 XV, s. 109; XVI, s. 132–3; Hægstad, 1915–42 2, 1, s. 59, 185; Heggstad, 1932, s. 31–2, 36; Lockwood,

Ordfylgja

Ei setningsovring som er vanleg i både færøysk og norsk, er det me kann kalla *tvifeldt have-skap*. Sume segnord, som til dømes norsk *freista* og færøysk *royna*,⁹ hev ei utfylling med nemneskap av eit annat segnord, som til dømes *gjera* i (5) og (6).

(5) Han **freistar** á **gjera** det.

(6) Hann **roynir** at **gera** tað.

Men når hovudsegnordet stend i haveskap, breider bøygingi seg til utfyllingi so at den au stend i haveskap, som i (7) og (8).

(7) Han hev **freistat** á **gjort** det.

(8) Hann hevur **roynt** at **gjørt** tað.

Denne ovringi er myket vanleg i norskt talamål, men finn sjeldan vegen inn i bokmålet (Aasen, 1864, s. 306; Sandøy, 1991, s. 253–5, 259). I færøysk er det vanlegt i både tala- og bokmålet (Höskuldur Thráinsson o.a., 2012, s. 235–6).

Ei onnor ovring frå ordfylgjo som færøysk og norsk hev sams, er *tvifeld binding*. Det er at namnordet etter eit peikande varaord stend i bundet skap, som i norsk *det landet, denne gjento, hin vegen*, og i færøysk *tað landið, henda gentan, hin vegin*. Det sama gjeld um eit lagord kjem imillom, som i norsk *det fagra landet, denne litla gjento*, og i færøysk *tað fagra landið, henda litla gentan* (Aasen, 1864, s. 289–90; Höskuldur Thráinsson o.a., 2012, s. 96, 125, 226). I denne saki skil máli våre seg frá både islendsk og dansk. På islendsk heiter det til dømes *það land* og *það fagra land* (Höskuldur Thráinsson, 2005, s. 99; 2007, s. 105–17).

Ein sams arv frå gamalnorsk er det at ein lyt visa atter på daude ting i hankyn og hokyn med mannavaraordi, som i (9)–(12) (Aasen, 1864, s. 282–3; Höskuldur Thráinsson o.a., 2012, s. 224–5).

(9) Steinen, **han** er tung.

(10) Steinurin, **hann** er tungur.

1955, s. 28; Hamre, 1961; Höskuldur Thráinsson o.a., 2012, s. 61–3, 68–9, 100–06, 124, 139, 141, 144, 351–2, 433–4, 456–7; Stausland Johnsen, 2019, s. 119–20; NO 1, s. 1357–8.

9. Segnordi *freista* og *røyna* er til i både máli, men i tydingi svarar norsk *freista* og færøysk *royna* best til eitannat.

(11) Hello, **ho** er breid.

(12) Hellan, **hon** er breið.

Det er ulikt dansk og norsk-dansk, der dei segjer *Stenen*, **den** er tung og *Hellen*, **den** er bred.

Ordtilfanget

Fyre all den likskapen som er nemnd ovanfyre millom norsk og færøysk, er endå størsta samsvaret å sjå i ordtilfanget. Den som er vel kjend med ordfanget i dei norske målføri (Aasen, 1873; Ross, 1895), vert slegen av kor mange av desse ordi han kjenner atter i færøysk. Men helst skulde ein talfesta denne tokken på eikor vis, so myket det ikkje berre vert eit tykke. Difyre valde eg ut dei tvau lesestykki på sidorna 237–9 hjå Adams og Petersen (2014). Dei sviv um tvo færøyska segner, og dimed synest dei hava fleire færøyske ord en hine stykki i boki.¹⁰

Eg bladde ut alle namnord, segnord og lagord frå stykki, men tok ikkje med samansetningar av slike ord. Kvart ordet vart berre talt eitt skov, og i ollo vart det 147 ord. Dinæst valde eg ut dei største eittbandsordbøkerna frå hine norderlendske måli og talde upp kor mange av desse 147 færøyske ordi ein kunde finna atter der. Samanhalingi er uppførd i tavla 6.

Mål	Ordbok	Uppslagsord	Samsvar
Norsk	Hovdenak o.a., 2006	~ 90 000	91 %
Islendsk	Mörður Árnason, 2007	~ 94 000	89 %
Norsk-dansk	Guttu, 2017	~ 80 000	78 %
Svensk	Allén, 1999	~ 60 000	71 %
Dansk	Jervelund o.a., 2012	~ 64 000	69 %

TAVLA 6: Samsvar i ordtilfanget med færøysk

Som ventande er, er det størst samsvar i ordtilfanget millom færøysk og hine vestnorderlendske måli norsk og islendsk, sidan alle try måli ættar frå gamall norsk. Minst samsvar er det med dei

10. Den eina segni fortel um tvo drangar dei kallar *risen* og *kjerringi*, og er teki frå Hammershaimb (1891 I, s. 344–5). Andra segni byggjer laust på trui um *sjodraugen* (sjå Hammershaimb, 1891 I, s. 336), men lesestykket synest Adams og Petersen ha ritat sjølve.

austnorderlandske måli svensk og dansk. Norsk-dansk kjem, som rimelegt er, ein stad imillom, sidan det held fram eit danskt mål med mange lånord frå norsk.

Frå tavlo kann det synast som hæddi på samsvaret heng på romfanget i ordboki. Dei største ordbøkerna (norsk og islensk) hev størst samsvar, og dei minste ordbøkerna (svensk og dansk) hev minst samsvar. Det er um å gjera å syna fram at det inkje er dér det skil seg. Fyrr en *Nynorskordboka* kom ut i fyrsta utgjevi (Hovdenak o.a., 1986), var största eittbandsordboki fyre norsk *Norsk ordbok* (Schjøtt, 1914). Den rømer berre um lag 50 000 uppslagsord, og ho er dimed den minsta av ordbøkerna nemnda her. Lika fullt er det her me finn största samsvaret med det færøyska ordtilfanget i lesestykki, med 93 %. Tviauken i ordfanget frå *Norsk ordbok* til *Nynorskordboka* kjem di fyrst og fremst av at ei stor mengd lånord vart inntekne. Nedgangen i samsvaret med færøysk frå 93 % til 91 % syner at ein god mun norske ord vart ortekne samstundes.

Det er merkande at samsvaret med norsk er større en med både islensk og dansk. Færøysk og islensk hev som nemnt sama upphavet, og i dei seinaste mannsaldrarne hev færøysk hemtat nokot mange målreinskande avløysarord frå islensk. På hi sido er det dansk som hev rinet sterkaste på det færøyska målet dei sidste fjore hundrad åri, og ei mengd danske ord er innkomne i færøysk på den visi. Norsk hev snaudt havt nokot innsig i færøysk sidan sambandet millom landi vart brotet på sekstantalet. At det lika fullt er millom færøysk og norsk at ordtilfanget i desse lesestykki syner største likskapen, er eit bjart teikn på at sjølve grunnstommen i det færøyska ordfanget er sams med norsk.

Utgang

Som denne stutte gjennomgangen hev synt, er det stort samsvar og myken likskap millom det færøyska og det norska målet, og serlega med dei sudvestlendske målføri i Norig. Det mesta av denne likskapen kjem av sams arv. Det var fyrst og fremst nordmenner som busette seg på Færøyarne og tok med det norska målet sitt degat. Sambandet millom Færøyarne og Norig var tett, i minsto fram til 1620, og dét heldt uppe likskapen millom måli. Men i millomaldren kom det au upp sviplika og fullika nyvinningar i norsk og færøysk, og suma av desse er so sereigna at dei inkje kann vera oppkomna serkvar. Eit spursmål som stend atter då, er kvar nyvinningarne fyrst kom upp, og kvart dei breiddest. Me kann ikkje få fullvisst

svar på det spursmålet, men det er vanlegt å tru at nyvinningarne hev ovrat seg i Norig og sidan breidst til vesterhavsoyarne (Kuhn, 1955, s. 18, 22–3; Chapman, 1962, s. 145–6; Bandle, 1967, s. 528–31; 1997, s. 14–16; Sandøy, 1994, s. 46–50; 2001, s. 148–9). Det norska samnøytet var so myket måttugare, rikare og folksamare en Færøyarne at det er mest rimelegt at ovringarne gjekk den vegen.

Detta stykket hev berre voret ei liti sneid av all den likskapen som finst millom norsk og færøysk. Meir likskap og samsvar kann ein lesa um i dei kjeldorna nyst vista til ovanfyre. Eit mætande fyremål med denne gjennomgangen hev voret å minna lesararne på det næra sambandet millom måli våre. Dette bandet kann liggja nokot dult fyre mange, må vita, sidan det rettelega norska målet so sjeldan ter seg fram i dag. Både færøyingar og nordmenner hugsar fyrst og fremst på det norsk-danska bokmålet når dei høyrer namnet «norsk», og med di kann me alle lett få den tokken at fråstandet millom måli våre er myket større en det i røyndi er.

Lesnad

- Adams, Jonathan og Hjalmar P. Petersen. 2014. *Faroese. A language course for beginners*. Textbook and grammar. 3. utg. Stiðin.
- Allén, Sture (styr.). 1999. *Svensk ordbok*. 3. utg. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Nordstedts ordbok.
- Amundsen, Sigurd. 1964. Le vocalisme féroïen: Essai de phonologie diachronique. *Fróðskaparrit* 13, s. 54–61.
- 1968. La palatalisation de g et k en féroïen. *Orbis* 17.2, s. 396–8.
- Bandle, Oskar. 1967. *Studien zur westnordischen Sprachgeographie. Haustierterminologie im Norwegischen, Isländischen und Färöischen*. Band A: *Textband*. Bibliotheca Arnamagnæana 28. Kopenhagen: Munksgaard.
- 1997. Islandsk dialektgeografi. Problem og resultat. *Íslensk málsgaga og textafræði*. Úlfar Bragason styrde. Rit Stofnunar Sigurðar Nordals 3. Reykjavík: Stofnun Sigurðar Nordals, s. 9–21.
- Chapman, Kenneth G. 1962. *Icelandic-Norwegian linguistic relationships*. Norsk tidsskrift for sprogvidenskap. Suppl. bind 7. Oslo: Universitetsforlaget.
- Debes, Hans Jacob. 1990–2000. *Føroya søga*. 3 band. Tórshavn: Føroya skúlabóka-grunnur.
- Gunnar Karlsson. 2016. *Handbók í íslenskri miðaldasögu*. Band 2: *Landnám Íslands*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Guttu, Tor (styr.). 2017. *Kunnskapsforlagets store norske ordbok*. 3. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Hammershaimb, V.U. 1891. *Færøsk anthologi*. 2 band. Med understøttelse af Carlsbergfondet. København: S.L. Møllers bogtrykkeri (Møller & Thomsen).
- Hamre, Håkon. 1944. *Færøymålet i tiden 1584–1750*. Skrifter utgitt av Det norske videnskaps-akademi i Oslo. II. Hist.-filos. klasse. 1944 2. Oslo: Jacob Dybwad.

- Hamre, Håkon. 1961. The use of the genitive in modern Faroese. *Scandinavian Studies* 33.4, s. 231–46.
- Haugen, Einar. 1976. *The Scandinavian languages. An introduction to their history*. The great languages. London: Faber and Faber.
- Heggstad, Leiv. 1932. Vosse-målet. *Vossabygdene* 22, s. 3–64.
- Hovdenak, Marit o.a. (styr.). 1986. *Nynorskordboka. Definisjons- og rettskrivingsordbok*. Oslo: Det norske samlaget.
- (styr.). 2006. *Nynorskordboka. Definisjons- og rettskrivingsordbok*. 4. utg. Oslo: Det norske samlaget.
- Hægstad, Marius. 1915–42. *Vestnorske maalføre fyre 1350*. Band 2: Sudvestlandsk. 2 band. Kristiania: Jacob Dybwad.
- Höskuldur Thráinsson. 2005. *Íslensk tunga*. Band 3: *Setningar. Handbók um setningafræði*. Meðhöfundar: Eiríkur Rögnvaldsson, Jóhannes Gísli Jónsson, Sigríður Magnúsdóttir, Sigríður Sigurjónsdóttir og Þórunn Blöndal. Reykjavík: Almenna bókafélagið.
- 2007. *The syntax of Icelandic*. Cambridge syntax guides. Cambridge: Cambridge University Press.
- Höskuldur Thráinsson o.a. 2012. *Faroese. An overview and reference grammar*. 2. utg. Tórshavn: Fróðskapur.
- Indrebø, Gustav. 2001. *Norsk målsoga*. 2. utg. Bergen: Norsk bokreidingslag.
- Jervelund, Anita Ågerup o.a. 2012. *Retskrivningsordbogen*. 4. utg. Dansk sprog-nævn.
- Kristján Árnason. 2011. *The phonology of Icelandic and Faroese*. The phonology of the world's languages. Oxford: Oxford University Press.
- Kuhn, Hans. 1955. Zur Gliederung der germanischen Sprachen. *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 86, s. 1–47.
- Küspert, Klaus-Christian. 1988. *Vokalsysteme im Westnordischen: Isländisch, Färöisch, Westnordisch. Prinzipien der Differenzierung*. Linguistische Arbeiten 198. Tübingen: Max Niemeyer.
- Lockwood, W.B. 1955. *An introduction to modern Faroese*. *Færoensia textus & investigationes* 4. København: Ejnar Munksgaard.
- Lundeby, Einar. 2000. Lars Roar Langslets *I kamp for norsk kultur*. *Språknytt* 28.1–2, s. 14–18.
- Matras, Chr. 1960. *Færøsk sprog. Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder. Fra vikingtid til reformasjonstid*. Band 5: *Frälsebrev – Gästgiveri*. Finn Hødnebo styrde. Oslo: Gyldendal norsk forlag, s. 80–84.
- Myrvoll, Klaus Johan. 2006. Kva er eit erveord i norsk-dansk? Noko um den nære ordsoga i *Våre arveord*. *Maal og minne* 2, s. 173–212.
- Mörður Árnason (styr.). 2007. *Íslensk orðabók*. Fjórða útgáfa byggð á 3. prentun frá 2005 með allnokkrum breytingum. Reykjavík: Edda.
- NO = Norsk ordbok. 1966–2016. *Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet*. Alf Hellevik styrde. 12 band. Oslo: Det norske samlaget.
- Oftedal, Magne. 1947. Jærse okklusivar. *Norsk tidsskrift for sprogvidenskap* 14, s. 229–35.
- Ross, Hans. 1895. *Norsk Ordbog. Tillæg til „Norsk Ordbog“ af Ivar Aasen*. Christiania: Alb. Cammermeyers forlag.
- 1905–9. *Norske bygdemaal*. 5 band. Videnskabs-selskabets skrifter. Udgivet for H.A. Bennechs fond. Christiania: Jacob Dybwad.

- Sandøy, Helge. 1991. Attraksjon av supinum i færøysk og norsk. *Dansk folkemål* 33, s. 251–62.
- 1994. Utan kontakt og endring? *Dialektkontakt, språkkontakt och språkförändring i Norden. Föredrag från ett forskarsymposium*. Ulla-Brit Kotsinas og John Helgander styrde. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet 40. Stockholm, s. 38–51.
 - 2001. Færøysk i vestnordisk språkhistorie. *Moderne lingvistiske teorier og færøysk*. Kurt Braunmüller og Jógvan í Lon Jacobsen styrde. Nordisk sprogråds skrifter. Oslo: Novus, s. 125–54.
- Schjøtt, S. 1914. *Norsk ordbok. Med ordtyding paa norsk-dansk*. Til skule- og literært bruk. Oslo: Det norske samlaget.
- Seip, Didrik Arup. 1971. *Norwegische Sprachgeschichte*. Grundriß der germanischen Philologie 19. Bearbeitet und erweitert von Laurits Saltveit. Berlin: Walter de Gruyter.
- Skjekkeland, Martin. 1997. *Dei norske dialektane. Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Stausland Johnsen, Sverre. 2019. Grunnleggjande spørsmål om språkending og norsk språkhistorie. Ein omtale av *Norsk språkhistorie 1 – Mønster*. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 37.1, s. 77–138.
- Storm, Joh. 1908. Norsk Lydskrift med Omrids av Fonetiken. *Norvegia* 1, s. 19–179.
- Torp, Arne. 1998. *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus.
- 2005. Kan skolen gjøre noe for den skandinaviske nabospråksforståelsen? *Språklig samling* 46.3, s. 4–5.
- Vidsteen, Chr. 1882. *Oplysninger om Bygdemaalene i Søndhordland*. Bergen: Ed. B. Giertsen.
- 1884. *Oplysninger om Vossemaalet*. Bergen: Ed. B. Giertsen.
 - 1885. *Oplysninger om Bygdemaalene i Hardanger*. Med et Anhang om Færøisk. Bergen: Ed. B. Giertsen.
- Werner, Otmar. 1996. Old Norse in the Faroes (with special reference to palatalization). *Language contact across the North Atlantic. Proceedings of the working groups held at University College, Galway (Ireland), August 29 – September 3, 1992 and the University of Göteborg (Sweden), August 16–21, 1993*. P. Sture Ureland og Iain Clarkson styrde. *Linguistische Arbeiten* 359. Tübingen: Max Niemeyer, s. 35–59.
- Zachariasen, Ulf. 1966. Skiftið millum framgóma- og afturgómaframburð av g og k í forljóði í føroyskum. Hvat kann hetta skifti siga okkum um hin føroyska sjálvljóðavøksturin? *Fróðskaparrit* 15, s. 74–90.
- Aasen, Ivar. 1853. *Prøver af Landsmaalet i Norge*. Christiania: Carl C. Werner & Comp.
- 1864. *Norsk Grammatik*. Omarbeidet Udgave af „Det norske Folkesprogs Grammatik“. Christiania: P. T. Mallings Forlagsboghandel.
 - 1873. *Norsk Ordbog med dansk Forklaring*. Omarbeidet og forøget Udgave af en ældre „Ordbog over det norske Folkesprog“. Christiania: P. T. Mallings Boghandel.